Socialutskottets betänkande

1980/81:24

om anslag m. m. till arbetarskyddsstyrelsen och yrkesinspektionen, m. m. (prop. 1980/81:100 bil. 15)

I betänkandet behandlas regeringens i proposition 1980/81:100 bilaga 15 (arbetsmarknadsdepartementet) avsnitt C. Arbetsmiljö gjorda redovisning rörande yrkesmedicinsk verksamhet och forskningsmedel från arbetarskyddsfonden samt framlagda förslag om anslag m. m. för budgetåret 1981/82, såvitt avser punkterna C 1 Arbetarskyddsstyrelsen och C 2 Yrkesinspektionen. Ett antal motionsyrkanden behandlas i anslutning till de olika punkterna.

Arbetsmiljö

1. Yrkesmedicinsk verksamhet m. m.

Regeringen låter i propositionen riksdagen ta del av vad arbetsmarknadsministern anfört om yrkesmedicinsk verksamhet (s. 106–111).

Motioner

I motion 1980/81:1475 av Lars Werner m. fl. (vpk) hemställs, såvitt här är i fråga (yrkandena 9, 10 och 12), att riksdagen hos regeringen hemställer om förslag som innebär

9. att alla anställda får obligatorisk tillgång till företagshälsovård fr. o. m. 1985 samt att företagshälsovården samordnas med landstingens verksamhet och att företagshälsovårdens personal anställs via landstingen men ansvarar inför en kommitté som är till sin majoritet sammansatt av fackföreningsmedlemmar utsedda av de lokala fackorganisationerna,

10. att förslagen i 1976 års företagshälsovårdsutrednings delbetänkande om yrkesmedicinska kliniker vid region- och länssjukhus före 1985 fastställs i lag,

12. att yrkeshygienikerutbildning snarast organiseras.

I motion 1980/81:1877 av Göran Karlsson m. fl. (s) hemställs, såvitt här är i fråga (yrkande 5), att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av läkare inom yrkesmedicin och företagshälsovård.

Utskottet

. Utredningen om företagshälsovården och den yrkesmedicinska verksamheten (A 1976:01) – 1976 års företagshälsovårdsutredning – har avlämnat delbetänkandet (SOU 1980:22) Utbyggnad av yrkesmedicinen. Efter remissbehandling av betänkandet låter regeringen riksdagen i propositionen ta del av vissa synpunkter på yrkesmedicinsk verksamhet.

För att bl. a. få till stånd en bättre tillgänglighet, större bredd och bättre kvalitet i verksamheten, förordar utredningen en parallell utbyggnad på både läns- och regionsjukvårdsnivå. Utredningen anger att målsättningen för utbyggnaden bör vara att det år 1985 skall finnas fungerande regionkliniker i samtliga sjukvårdsregioner. Vidare bör yrkesmedicinska länskliniker finnas i drift eller under planering i samtliga sjukvårdsområden utom Gotland. Inriktningen bör vara att den yrkesmedicinska verksamheten skall vara fullt utbyggd före år 1990.

I budgetpropositionen framhålls att det samhällsekonomiska läget inte medger att den kommunala verksamheten kan få ta i anspråk ett ökat resursutrymme utöver vad som följer av ändringar i befolkningsstrukturen. I propositionen anges vidare att regeringen under innevarande riksmöte kommer att överväga förslag till riktlinjer för de kommunala verksamheternas utveckling efter överläggningar med kommunförbunden. I det sammanhanget torde även utvecklingen av den yrkesmedicinska verksamheten få behandlas, anförs det vidare. Enligt vad utskottet inhämtat kommer regeringens överväganden i här aktuellt avseende att redovisas för riksdagen i kompletteringspropositionen. Utskottet vill i anslutning härtill erinra om att det i budgetpropositionen konstaterats att vilja och stor beredskap för en utbyggnad av yrkesmedicinen på länsplanet finns hos sjukvårdshuvudmännen. Utskottet vill också erinra om att riksdagen nyligen beslutat om en ny indelning i sjukvårdsregioner, som innebär bl. a. att antalet regioner minskas från nuvarande sju till sex. Inom fem av de nya regionerna finns nu en eller flera yrkesmedicinska enheter (Lund/Malmö, Uppsala/Örebro, Linköping, Stockholm och Göteborg). Några av enheterna har dock endast ett begränsat geografiskt verksamhetsområde eller är under uppbyggnad. I Umeåregionen befinner sig verksamheten på planeringsstadiet. Utskottet, som anser att det inte kan komma i fråga att lagstiftningsvägen ålägga sjukvårdshuvudmännen att bygga ut yrkesmedicinen i viss omfattning, avstyrker motion 1980/81:1475 av Lars Werner m. fl. (vpk), såvitt i motionen yrkas att förslagen av företagshälsovårdsutredningen om utbyggnaden av yrkesmedicinska kliniker före 1985 bör fastställas i lag (yrkande 10).

Frågan om yrkeshygienisk utbildning utreds nu gemensamt av arbetarskyddsstyrelsen och UHÄ. Vidare ordnar arbetarskyddsstyrelsen med början innevarande vår på försök en utbildning för yrkeshygieniker. Med hänsyn till det anförda påkallar yrkande 12 i nämnda motion inte någon riksdagens åtgärd.

I motion 1980/81:1475 förordas också att alla anställda får obligatorisk tillgång till företagshälsovård fr. o. m. 1985 samt att företagshälsovården samordnas med landstingens verksamhet och att företagshälsovårdens personal anställs via landstingen men ansvarar inför en kommitté som är till sin majoritet sammansatt av fackföreningsmedlemmar utsedda av de lokala fackorganisationerna (yrkande 9).

I det av riksdagen godkända betänkandet SoU 1977/78:1 (s. 40) slog utskottet fast att målet för utbyggnaden av företagshälsovården bör vara att alla löntagare skall ha tillgång till företagshälsovård. Utskottet ansåg vidare att det inte kan eller bör anges någon exakt tidpunkt då målet skall vara uppnått. Utskottet vidhåller denna uppfattning och hänvisar härutöver till det pågående arbetet inom företagshälsovårdsutredningen. Enligt utredningens direktiv bör utbyggnaden av företagshälsovården liksom nu ske på frivillighetens väg och frågor om dess innehåll m. m. regleras genom avtal och överenskommelser mellan arbetsmarknadens parter.

Som utskottet tidigare anfört (se bl. a. SoU 1978/79:33) har de nuvarande organisationsformerna för företagshälsovården sin grund i avtal mellan arbetsmarknadens parter och är väl förenliga med det synsätt som präglar reglerna i arbetsmiljölagen om ansvaret för skyddsverksamheten i företagen. Under hänvisning härtill avstyrks yrkande 9 i motion 1980/81:1475.

I motion 1980/81:1877 av Göran Karlsson m. fl. (s) tas upp bl. a. frågan om läkartillgången inom yrkesmedicinen och företagshälsovården (yrkande 5). Motionärerna pekar bl. a. på att bristen på läkare riskerar att bli ett stort hinder för utbyggnaden såväl av yrkesmedicinska kliniker som företagshälsovården. De finner det därför angeläget att behovet av läkare tillgodoses inom dessa områden och att företagshälsovården får ett större tillskott av färdigutbildade läkare. Mot denna bakgrund delar motionärerna inte regeringens uppfattning att det finns anledning överväga i vilken utsträckning utbildningskapaciteten kan reduceras för att undvika utbildning av för många läkare. Motionärerna anser att regeringen skall få riksdagens uppdrag att genom förhandlingar med Landstingsförbundet söka komma överens om att yrkesmedicinen skall prioriteras vid fördelningen av landstingets läkarutbildningsresurser.

Företagshälsovårdsutredningen skall enligt sina direktiv pröva bl. a. frågan om en ändamålsenlig fördelning och planering av läkarresurserna inom företagshälsovården. Utskottet har inhämtat att utredningen också kommer att göra beräkningar som avser behovet av företagsläkare. Utredningen beräknas lägga fram sitt slutbetänkande under år 1982.

Motionsyrkandet i den del som behandlar läkare till företagshälsovården är således under utredning. Utskottet utgår från att man vid bedömningen av utbildningsbehovet då det gäller läkare självfallet tar hänsyn även till de krav på läkarresurser som företagshälsovården kommer att ställa.

Av vad som anförs i propositionen (s. 109) framgår att det inte finns något hinder ur läkarfördelningssynpunkt att öka de yrkesmedicinska specialite-

terna; av totalt ca 1 100 tjänster som fördelas varje år skulle antalet tjänster för yrkesmedicinen behöva öka med ca fem per år. Då det gäller frågan om inrättandet av läkartjänster inom yrkesmedicinen hänvisar utskottet till vad som anförts ovan om de knappa resurser som står till förfogande för utbyggnad av den kommunala verksamheten. Utskottet vill dock framhålla angelägenheten av att sjukvårdshuvudmännen vid fördelningen av tillgängliga resurser för nya läkartjänster strävar efter att leva upp till den positiva inställning till utbyggnaden av yrkesmedicinen som de gett uttryck åt vid remissbehandlingen av det här aktuella betänkandet av företagshälsovårdsutredningen.

Utskottet anser med hänvisning till det anförda att någon riksdagens åtgärd med anledning av motionsyrkandet inte är erforderlig.

Utskottet hemställer

1. beträffande *lagstiftning om genomförande av vissa förslag av 1976 års företagshälsovårdsutredning*
   att riksdagen avslår motion 1980/81:1475 yrkande 10,
2. beträffande *utbildning av yrkeshygieniker*
   att riksdagen avslår motion 1980/81:1475 yrkande 12,
3. beträffande *utbyggnad och organisation av företagshälsovården*
   att riksdagen avslår motion 1980/81:1475 yrkande 9,
4. beträffande *frågan om läkartillgången inom yrkesmedicinen och företagshälsovården*
   att riksdagen avslår motion 1980/81:1877 yrkande 5.

2. Forskningsmedel från arbetarskyddsfonden

Regeringen låter i propositionen riksdagen ta del av vad arbetsmarknadsministern anfört om medel för forskningsinitierande verksamhet från arbetarskyddsfonden (s. 116–117).

Motion

I motion 1980/81:1059 av Anna-Greta Leijon m. fl. (s) hemställs att riksdagen som sin mening beslutar ge regeringen till känna vad i motionen anförts om fortsatt stöd till arbetstagarorganisationernas forskning.

Motivering till motionen finns i motion 1980/81:973.

Utskottet

I enlighet med riksdagens beslut med anledning av proposition 1978/79:119 om vissa frågor rörande forskning och forskarutbildning (UbU 1978/79:44, rskr 1978/79:391) har arbetarskyddsfonden fördelat 5 milj. kr. till löntagar-

organisationerna för forskningsinitierande verksamhet för budgetåret 1979/80. Stödet skulle enligt propositionen kunna användas för utarbetande av forskningsprogram, kunskapsöversikter, remissarbete inom områden som rör vetenskapliga frågor etc. Ingen begränsning i fråga om ämnesval eller forskningsinriktning skulle gälla för den arbetstagarinitierade forskningen.

Arbetsmarknadsministern anför att riksdagens beslut med anledning av den forskningspolitiska propositionen innebär att arbetarskyddsfonden nu stöder forskningsinitierande verksamhet såväl inom som utanför sitt programområde. Detta stämmer dock mindre väl med de riktlinjer riksdagen gav vid inrättandet av arbetarskyddsfonden och som avspeglas i dess instruktion.

Det är emellertid enligt arbetsmarknadsministerns mening viktigt att löntagarorganisationerna kan bygga upp kompetens och kunnande i sådan omfattning att de kan påverka, medverka i och initiera forskning inom alla forskningsfält. Det är därför riktigt att de får statligt stöd under en period då deras resurser för verksamheten byggs upp och organiseras. Arbetsmarknadsministern anser däremot inte att ett sådant stöd skall vara permanent. Om sådan forskningsinitierande verksamhet skall ingå i organisationernas arbete bör den också finansieras av dem själva. Med hänsyn till vad i propositionen anförts förordas att stöd får utgå en gång ytterligare. Därefter bör organisationerna klara finansieringen på egen hand.

Stödet bör som tidigare anvisas ur arbetarskyddsfonden efter särskilt beslut av regeringen. Enligt arbetsmarknadsministerns mening utgör 5 milj. kr. ett rimligt bidrag. I anslutning härtill erinras om att organisationerna även i framtiden kan söka medel för enskilda projekt såväl hos arbetarskyddsfonden som hos forskningsfinansierande organ inom andra sektorer.

I detta sammanhang kan det finnas anledning att lämna en översiktlig redovisning för arbetarskyddsfondens inkomster och utgifter.

Arbetarskyddsfondens inkomster för år 1981/82 beräknas till 380 milj. kr. Inkomsterna består av arbetarskyddsavgifter och räntor från fondens kapitalbehållning. Enligt den verksamhetsplan som f. n. finns för budgetåret beräknar fonden sina utgifter till 410 milj. kr., vilket innebär att fondens kapitalbehållning minskas med ca 30 milj. kr. Prognosen för budgetåret 1982/83 innebär en fortsatt minskning.

Regering och riksdag har fattat beslut om att specialdestinera ca 60 % av fondens medelsfördelning för olika verksamheter. Denna specialdestinering har efter hand ökat, varför fondstyrelsen disponerar en allt mindre andel att fördela till stöd för enskilda forskningsprojekt.

Löntagarorganisationerna får under innevarande år bidrag till kostnaderna för regionala skyddsombud med 35 milj. kr., för styrelserepresentantutbildning med 12 milj. kr., för medbestämmandeutbildning med 105 milj. kr., dvs. sammantaget 152 milj. kr. Härtill kommer det belopp om 5 milj. kr. för forskningsinitierande verksamhet som här är aktuellt. Arbetarskyddsverket

får 18 milj. kr. för utbildning av personal inom företagshälsovården och för särskilda arbetarskyddsprojekt. Arbetsgivarorganisationerna får bidrag till sin medbestämmandeutbildning med 15 milj. kr. I övrigt kostar arbetsmiljöbevakarna i Washington och Bryssel årligen 1–1,5 milj. kr. Bidrag till arbetslivscentrum utgår med drygt 20 milj. kr.

Anna-Greta Leijon m. fl. (s) har i motion 1980/81:1059 motsatt sig att stödet till arbetstagarorganisationerna skall upphöra.

Utskottet har hållit en hearing i ärendet med företrädare för TCO, SACO/SR, LO, arbetarskyddsfonden och arbetsmarknadsdepartementet.

Vid hearingen underströks från arbetstagarorganisationernas sida att organisationerna uppfattat riksdagens beslut på det sättet att medelstilldelningen skulle ses som en permanent del i samhällets forskningspolitik. Genom stödet skulle bättre kontakt kunna skapas mellan forskningen och olika delar av samhället. Organisationerna framhöll särskilt att medlen skulle ge ett ökat utrymme för att inom organisationerna skapa en "beställarkompetens" så att de på ett meningsfullt sätt kan verka för att betydelsefull forskning kommer till stånd. Det framhölls från organisationernas sida att om stödet skulle upphöra det finns stor risk för att organisationernas aktiviteter på området skulle komma att begränsas eller helt upphöra.

Utskottet kan i allt väsentligt ansluta sig till de överväganden som görs i propositionen. Utskottet accepterar därför att löntagarorganisationerna får ett stöd för forskningsinitierande verksamhet från arbetarskyddsfonden om 5 milj. kr. ytterligare en gång. För framtiden bör emellertid fondens medel användas för uppgifter som helt ligger inom ramen för vad som utgör insatser för arbetsmiljön, medbestämmande i arbetslivet och arbetslivsfrågor i övrigt samt utbildning av styrelserepresentanter för de anställda. Som framkommit bl. a. vid hearingen kan man räkna med att det inom de angivna bidragsområdena kommer att ställas en rad ökade krav på arbetarskyddsfonden. I detta hänseende må nämnas att riksdagen på förslag av socialutskottet uttalat att målet för bidrag till regionala skyddsombud bör vara full kostnadstäckning. Vidare bör nämnas att riksdagen på förslag av utskottet hemställt om en utredning om information rörande arbetsmiljörisker och att, enligt vad som uppgivits av företrädare för arbetsmarknadsdepartementet, förslag från utredningen kan väntas innebära krav på medel från fonden för informationsinsatser. Sammanfattningsvis anser utskottet att de resurser som behövs för arbetsmiljöinsatser och för övriga uppgifter på arbetslivsområdet som enligt instruktionen för arbetarskyddsfonden bör få stöd från fonden är så omfattande att tillgängliga resurser inte kommer att ge utrymme för stöd åt verksamhet som i och för sig är värdefull men som inte ligger inom ramen för fondens uppgifter. Som anges i propositionen och som redovisas ovan kommer organisationerna även i framtiden att kunna söka medel för enskilda projekt hos arbetarskyddsfonden.

I enlighet med det anförda avstyrker utskottet motion 1980/81:1059.

Utskottet hemställer

beträffande *forskningsmedel från arbetarskyddsfonden*

att riksdagen avslår motion 1980/81:1059.

3. **C 1. Arbetarskyddsstyrelsen.** Utskottet tillstyrker regeringens förslag under punkt C 1 (s. 117–131) och hemställer

1. att riksdagen medger att regeringen från fonden för arbetsmiljöförbättringar får disponera högst 15 000 000 kr. för finansiering av ADB-utveckling vid arbetarskyddsverket,
2. att riksdagen till *Arbetarskyddsstyrelsen* för budgetåret 1981/82 anvisar ett förslagsanslag av 133 509 000 kr.

4. **C 2. Yrkesinspektionen.** Regeringen har under punkt C 2 (s. 131–135) föreslagit riksdagen att till Yrkesinspektionen för budgetåret 1981/82 anvisa ett förslagsanslag av 111 678 000 kr.

Motion

I motion 1980/81:1877 av Göran Karlsson m. fl. (s) hemställs, såvitt här är i fråga (yrkande 4), att riksdagen nu fattar ett principbeslut om att överföra den kommunala tillsynen av mindre arbetsplatser till yrkesinspektionen.

Utskottet

Kommunerna ansvarar för tillsyn över arbetsmiljöförhållandena vid vissa mindre arbetsplatser enligt arbetsmiljölagen. Riksdagen har upprepade gånger behandlat frågor om den kommunala tillsynen och då konstaterat att denna i många fall fungerar mindre tillfredsställande.

På hemställan av socialutskottet uttalade riksdagen förra våren – med anledning av en motion som väckts av samma motionärer som den nedan angivna motionen 1980/81:1877 av Göran Karlsson m. fl. (s) – att kontrollen av arbetsmiljön på de mindre arbetsplatserna är så viktig att frågan om vem som skall ha ansvaret för denna tillsynsverksamhet bör bli föremål för en förutsättningslös och skyndsam utredning (SoU 1979/80:34).

I budgetpropositionen erinras om riksdagens begäran. I anslutning härtill redovisas åtgärder som vidtagits av arbetarskyddsverket och av vissa kommuner för att förbättra den kommunala tillsynen (se s. 134). Arbetsmarknadsministern anför att han trots de positiva faktorer han pekat på när det gäller denna tillsyn är väl medveten om de brister och nackdelar som i dag är förknippade med den kommunala tillsynsverksamheten. Han erinrar om att frågan i hög grad berör förhållandet mellan stat och kommun och att han därför anser det naturligt att t. ex. de ekonomiska konsekvenserna av olika

alternativ till huvudmannaskap först bör belysas vid överläggningar mellan regeringen och Svenska kommunförbundet.

Inte heller utskottet vill förneka att det efter arbetsmiljölagens tillkomst i några kommuner har skett förbättringar i fråga om den kommunala tillsynen. Förutom kommunernas insatser har åtgärder av arbetarskyddsverket varit av betydelse. Det finns anledning räkna med att ytterligare förbättringar kan åstadkommas bl. a. som en följd av att arbetarskyddsstyrelsen förra året utfärdade nya riktlinjer för yrkesinspektionens roll i samarbetet med den kommunala tillsynen. Utskottet kan emellertid samtidigt konstatera att de krav som ställs på tillsynen enligt arbetsmiljölagen blir allt större. Detta gäller även mindre arbetsplatser. Utskottet vill härvidlag särskilt peka på de kemiska arbetsmiljöriskerna. Det finns också skäl framhålla vikten av att tillsynen såväl då det gäller större som mindre arbetsplatser får en sådan inriktning att man vid tillsynen uppmärksammar främst arbetsmiljöfaktorer som kan innebära allvarliga hälsorisker för de anställda och använder resurserna i enlighet härmed. Enligt utskottets mening har yrkesinspektionens personal med hänsyn till sin utbildning större förutsättningar än de kommunala tillsynsmännen – varav flertalet utövar tillsyn endast på deltid – att ge tillsynen en inriktning i enlighet med det anförda.

Utskottet anser med hänvisning till de redovisade synpunkterna att huvudmannaskapet för tillsynen av arbetsmiljön på de mindre arbetsställena bör föras över från kommunerna till yrkesinspektionen.

Vid denna bedömning beaktar utskottet att, enligt vad utskottet inhämtat, de fackliga huvudorganisationerna, Svenska kommunförbundet och arbetarskyddsstyrelsen förordar en sådan ändring av huvudmannaskapet. En förutsättning för beslut i nu angivna hänseende är att de ekonomiska konsekvenserna av beslutet är klarlagda och att överenskommelse kan träffas mellan regeringen och Svenska kommunförbundet.

Vad utskottet sålunda anfört med anledning av motion 1980/81:1877 yrkande 4 om den kommunala tillsynen vid vissa mindre arbetsplatser bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Utskottet hemställer

1. att riksdagen till *Yrkesinspektionen* för budgetåret 1981/82 anvisar ett förslagsanslag av 111 678 000 kr.,
2. beträffande *den kommunala tillsynen vid vissa mindre arbetsplatser*
   att riksdagen med anledning av motion 1980/81:1877 yrkande 4 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

Stockholm den 9 april 1981

På socialutskottets vägnar
GÖRAN KARLSSON

Närvarande: Göran Karlsson (s), Gabriel Romanus (fp), Karl Leuchovius (m), Rune Gustavsson (c), John Johnsson (s), Erik Larsson (c), Ivar Nordberg (s), Blenda Littmarck (m), Kjell Nilsson (s), Sven-Gösta Signell (s), Anita Bråkenhielm (m), Stig Alftin (s), Karin Israelsson (c), Lena Öhrsvik (s) och Margot Håkansson (fp).

Reservation

Vid 2. **Forskningsmedel från arbetarskyddsfonden**

Göran Karlsson, John Johnsson, Ivar Nordberg, Kjell Nilsson, Sven-Gösta Signell, Stig Alftin och Lena Öhrsvik (alla s) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 6 som börjar med "Vid hearingen" och slutar med "motion 1980/81:1059" bort ha följande lydelse:

Utskottet delar de synpunkter som framförts av arbetstagarorganisationerna vid den hearing som hållits i ärendet. Organisationerna underströk att de uppfattat riksdagens beslut på det sättet att medelstilldelningen skulle ses som en permanent del i samhällets forskningspolitik. Genom stödet skulle bättre kontakt kunna skapas mellan forskningen och olika delar av samhället. Organisationerna framhöll särskilt att medlen skulle ge ett ökat utrymme för att inom organisationerna skapa en "beställarkompetens" så att de på ett meningsfullt sätt kan verka för att betydelsefull forskning kommer till stånd. Det framhölls från organisationernas sida att om stödet skulle upphöra det finns stor risk för att organisationernas aktiviteter på området skulle komma att begränsas eller helt upphöra.

Med hänvisning till det anförda tillstyrker utskottet motion 1980/81:1059 av Anna-Greta Leijon m. fl. (s), vari föreslås att medel från arbetarskyddsfonden till löntagarorganisationerna för forskningsinitierande verksamhet skall utgå även i fortsättningen.

dels att utskottet bort hemställa

beträffande *forskningsmedel från arbetarskyddsfonden* att riksdagen med bifall till motion 1980/81:1059 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.